

Rekreative Ruters kvalitetssystem

Et felles kvalitetssystem for Norge, Sverige og Danmark i prosjektet Rekreative Ruter gir føringer for hvordan kvaliteten på våre strekninger skal/bør være. Rutene som er med i prosjektet forventes å ha en viss kvalitet når det gjelder merking, skilting og vedlikehold/underhåll. De skal også, der det er hensiktsmessig, beskrives ut fra vanskelighetsgrad og tilknyttede fasiliteter spesielt der det er en Gateway. Kvalitetssystemet skal brukes proaktivt i fremtidig planlegging og utvidelser.

1. Grunneieravtaler

Enhver vandrings- eller sykkelled må gå over mark/langs veier der man har fått tillatelse ved **skriftlig avtale** med grunneieren/markegären til å merke og skilte. Dersom dette ikke er mulig kan det i enkelte tilfeller benyttes muntlige avtaler. Imidlertid bør det da være muligheter for fremtidig skriftlig avtale.

Forslag på grunneieravtaler finnes i:

- Merkehåndboka
- Kriterier for Värmlandsleder
- Boken om Kuststigen – en vandring i tiden

Sykkelleder går ofte på offentlig vei og det statlige veivesen må kontaktes.

MERK: Skriftlige avtaler må alltid være automatisk fornybare. For eksempel hvert 10. år.

2. Ansvar for vedlikehold / underhåll

Ansvar for de rekreative ruter må være tydelig både for den som har vedlikeholds- / underhållsansvaret og for den som bruker rutene.

Ansvar for vedlikeholdet / underhåll av sti, led, sykkelvei kan være:

- Privat grunneier/markägare (Fästighetsegare)
- Stat (Fylkesmann, Fylkeskommune / Lensstyrelse / Region, Vegvesen)
- Kommune/kommun
- Organisasjon / Forening / Vel-lag
- Næringsdrivende / virksomhet

MERK: Vedlikeholdsansvaret skal stå på informasjonstavler med kontaktinformasjon. Dersom en bestemt person kan kontaktes må navn og kontaktopplysninger stå. Dette må følgelig alltid oppdateres.

Forholdet mellom den som bestiller arbeid på stier/led og den som utfører det:

- Den som anlegger en sti og får satt opp skilt har vanligvis ansvaret for å vedlikeholde/underholde den i fremtiden.
- Vanligvis vil en kommune som anlegger en sti ha hovedansvaret for vedlikehold i tiden fremover, selv om ansvaret i en periode kan ligge hos en forening/organisasjon.
- Praksis er ulik i regionene/land

Lover og regler er forskjellig mellom landene (allemannsrett, rett til merking, avtalerett) og må tilpasses det enkelte land.

3. Skilting og merking

Økt tilgjengelighet handler spesielt om tydelig skilting og merking til den spesielle opplevelsen. Brukeren skal føle seg trygg helt fra utgangspunktet til hun har nådd frem til målet. Av denne grunn er det utarbeidet flere standarder for merking og skilting som også er noe forskjellig i Norge, Sverige og Danmark.

- **NORGE:** følger prinsippene i DN's Håndbok for naturvennlig tilrettelegging og Merkehåndboka, Statens vegvesen og Nasjonal standard for gradering og skilting av turløyper. Enkelte kommuner har egen skiltmal.
- **SVERIGE:** Naturvårdsvärket. Deler av rutesystemet følger Kriterier for Värmlandsleder.
- **DANMARK:** Vejdirektoratet. Designguide for foldere mm (Naturguidenhimmerland). Natur- og skovstyrelsens skiltehandbog. Kvalitetskriterier for virksomheter langs vandre- og sykkelleder i Aktiv Danmark.

Prosjektet Rekreative Ruter ønsker å rette seg etter de nasjonale standardene innen hvert land og bruke dette som grunnlag for et overbyggende felles kvalitetssystem som partnerne kan følge. Gjennomgående skal skilting og tilrettelegging være natur- og miljøvennlig.

Følgende kriterier anbefales oppfylt for at strekningen skal være en del av rutesystemet i Rekreative Ruter:

1. Ruten skal skiltes og om nødvendig informeres om ved et naturlig utgangspunkt for turen – Forslag: Ta utgangspunkt eller passere en **Gateway**.
2. **Infoskilt skal** inneholde kort informasjon om Rekreative Ruter og ha følgende logoer:
 - a. Infotekst om prosjektet Rekreative Ruter (Vedlegg 1)
 - b. Informasjon på engelsk
 - c. Sverige og Danmark: EU-logo EUROPEAN UNION
European Regional Development Fund
og Interreg-logo
 - d. Norge: kun Interreg-logo
 - e. Logo over vedlikeholds/underhålls ansvarlig (dersom det finnes), for eksempel en kommune eller organisasjon / forening samt kontaktopplysninger.
 - f. Virksomheter som tilknyttes de rekreative rutene skal skiltes, men kan skiltes separat slik at endringer kan utføres over tid.
 - g. Etterstrebe universell utforming:
 - Plassering: lav høyde (1,4m i underkant og 1,6m i overkant). Flatt og jevnt underlag foran tavla helst i størrelse 1,6mx1,6m slik at barn/ rullestolbrukere kommer inntil.
 - Skriftstørrelse og type bokstaver: font uten seriffer, normal eller halvfet, ikke kursiv. Versaler: 25-50 mm eller større. Linjeavstand på minst 1,6 x høyden på bokstavene.
 - Kontrastfarger: slik at skriften fremheves. Helst mørk bakgrunn og lys skrift. Luminanskontrast; 0,8.
 - Informasjon: entydig, kortfattet og lett å oppfatte. Tekst og symboler bør kombineres
 - Overflate: matt slik at den ikke gir gjenskinn
 - Kart: god lesbarhet og ikke for detaljerte. Merket av der hvor man står samt viktige fasiliteter som toalett, parkering eller buss. Helst punktsskrift med beskrivelser i tillegg.
 - Bilder: illustrative, enkle og informative.
 - Samarbeide med søsterprosjektet Tilgjengelig Friluftsliv.

3. Skilt- og merkingen skal følge den nasjonale/regionale standard. Hovedlinjene i en slik standard går på:

- a. Stedsnavn
- b. Retningspil
- c. Avstand til stedet eller på rundløypen
- d. Naturvennlig skilting; skilt skal ikke festes direkte på trær, skilt bør lages av miljøvennlig/miljøsertifisert materiale (etterfølge nasjonale lover).
- e. Merking på trær, varder, stolper: Avstand mellom merking skal ikke være for stor. Høyden til stolpene bør vurderes ut fra terreng. Piktogram og malingsmerke på trær og stolper må være godt synlig fra flere kanter.
- f. Farge på merkingen som symboliserer type sti:
 - NORGE: (kyststi: NRC S 2050B), sommer eller vinterløyper (10.40 B)

- g. Piktogram for ulike aktiviteter som turgåing og sykling

eller piktogram for spesiell type sti som kyststi eller ridesti

eller fasiliteter som toalett eller egnethet

- h. Internasjonal rutenett (Nasjonal sykkelrute) skiltes etter internasjonal eller hvert lands eget Vegvesens standard:

- NORGE Veivisningsskilt for sykkelruter har skiltnummer 751 -757 i Statens vegvesen sin håndbok 050 – Trafikkskilt (skiltnormal).

- i. Skilt- og merking skal **kompletteres med digital (nett/mobil) informasjon** om rutene. Trykket informasjon er valgfritt.

- j. **Gradering** av en aktivitet som tur, sykkel, ski.

- RR foreslår graderingssystemet laget av Innovativ Fjellturisme (www.fjellturisme.no). Beskrivelse av hvert nivå er vedlagt. Merk at den vanskeligste delen av turen avgjør vanskelighetsgraden.

- Gradering kan benyttes der det er behov for å opplyse om vanskelighetsgrad eller der det **kan gi en ekstra opplevelse eller motivasjon** til å gå turen.

Enkel: PANTONE 347 C

Middels: PANTONE 300 C

Krevende: PANTONE 199 C

Ekspert: PANTONE Black C

4. Vedlikehold og tilsyn

- a. Ansvaret** for vedlikehold og tilsyn skal alltid være tydelig og opplyses om på infotavler med kontaktopplysninger. Avtaler med virksomheter, vel-lag eller foreninger må være skriftlig. Kommune eller stat bør ha hovedansvaret.
- b.** En egen **skjøtselsplan** for stisystemet anbefales. Denne bør være enkel og praktisk slik at driftsapparatet kan benytte den rutinemessig. Alle skilt, benker, metoder for rydding og vedlikehold må være med i skjøtselsplanen. Det bør være rutiner for når stisystemet skal etterses, samt når og hvordan vedlikeholdet skal utføres.
- c. Vegetasjonsrydding.** Grener og kratt skal ikke stikke ut i stien. Anbefaler 1,5 m bredde og 3 m høyde. Gress må slås slik at stien alltid er godt synlig der gress vanligvis slås. Der gress vanligvis ikke slås og går over stien må merk- eller skiltingen være tydelig.
- d. Fysisk tilrettelegging** som broer, grunder, trapper, ramper, kontrastlinjer, rekkverk el som binder rutenettet sammen må alltid være i orden. Som et minimum bør tilretteleggingen etterses rutinemessig hvert år. Der fysisk tilrettelegging er laget for rullestolbrukere og synshemmede må tilsynet være oftere for å minske risiko for u fremkommelighet og skader. Informasjonstavler og skilt skal alltid ha skrift som er lesbar. Skilt og merking må skiftes ut umiddelbart ved behov slik at ikke brukeren opplever det vanskelig å finne stien. Treverk må sjekkes for behov for malingsstrøk og utskiftning pga råte. Bål- og grillplasser må sjekkes for brannfare og vegetasjon rundt må skjøttes/fjernes.
- e. Sjøppelbøtter** som er satt ut langs stinettet må rutinemessig tømmes. Dersom det ikke er satt ut søppelbøtter må brukeren informeres på infotavler om å ta med søppel hjem. Søppelrydding langs stinettet bør foregå hvert år.
- f. Tilsynsfrekvens.** Hvert år fortrinnsvis før sommersesong. Utsatte områder for eksempel der vann ofte gjør terreng bløtt eller tar med seg jord bør stien etterses ved store regnfall. Informasjon for eksempel på internett og mobile informasjonssystemer må oppdateres dersom ruter legges om eller utvides.
- g. Sti.** Avtaler med grunneiere må alltid være på plass – automatisk fornybare og skriftlige avtaler anbefales, vanligvis på 10 år. Ved omlegging av sti må kart på mobile informasjonssystemer og internett oppdateres
- h. Sykkelrute.** Samarbeid med vegvesen el må alltid være på plass. Ved omlegging av vei må kart på mobile informasjonssystemer og internett oppdateres.

Litteratur

DN's håndbok for naturvennlig tilrettelegging 2006. www.dirnat.no/attachment.ap?id=1554

Designguide for foldere mm 2009. www.naturguidenhimmerland.dk

"Friluftsanordningar - En vägledning för planering och förvaltning" . Naturvårdsverkets hemsida <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Om-Naturvardsverket/Vara-publikationer/ISBN1/1200/91-620-1257-6/>

Merkehåndboka 2009.

http://www.hordaland.no/PageFiles/37393/Merkehandboka_2009.pdf

Merking og gradering av stier og løyper 2006. 1. utgave.

http://ekstranett.innovasjon norge.no/templates/Page_Meta.aspx?id=56032

Nasjonal merke- og graderingsstandard for destinasjonsnære turområder. 2005.

<http://www.numedal.net/uvdal2015/Uploads/Documents/Innovativ%20Fjellturisme/Merke-og-graderingsh%C3%A5ndbok-for-stier-og-l%C3%B8yper.pdf>

Naturvårdsverket 2003. Att Skylta Skyddad Natur.

www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket 2007. Kriterier for Varmlandsleden.

www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Norsk standard, prNS 11005 Universell utforming av opparbeidete uteområder – Krav og anbefalinger 2011. <http://www.standard.no/no/Fagomrader/Universell--utforming/>

Skov- og Naturstyrelsens Skiltehandbog, 1996. Intern publikasjon.

Tillgänglig information (skyltning, tryckt, nett/mobil) se underlag från den svenska myndigheten. HANDISAM (http://www.handisam.se/Tpl/NormalPage_1345.aspx)

Västra Götalandsregionen: Grafisk manual.

Västra Götalands len, 2007. «Att bygga besöksanläggningar i naturen». Rapport 2007:48. Lensstyrelsen, Västra Götalands len. ISSN 1403-168X, www.o.lst.se

VEDLEGG 1: Forslag til engelsk og norsk tekst om prosjektet Rekreative Ruter

Engelsk tekst:

Project 'Rekreative Ruter' (Recreational Routes) is a joint Scandinavian initiative which seeks to strengthen walking and cycling based tourism, and increase the degree of development of small businesses across regional - and national borders in Denmark, Norway and Sweden.

The project's vision is for more citizens and tourists to take advantage of the exciting experiences that are already available on the cycling and walking routes along Kattegat, Skagerrak and the Baltic Sea.

The Project runs for a period of 3 years (2010-2012). 'Recreational Routes' has around 70 partners from Denmark, Norway and Sweden.

Norsk tekst:

I perioden 2010-2012 deltar flere kommuner i Østfold, Akershus og Buskerud i et Interreg- prosjekt kalt "Rekreative Ruter". Prosjektet hører til ØKS-programmet (Øresund/Kattegat/Skagerrak). Østfold fylkeskommune er norsk prosjekteier. Prosjektet har rundt 70 partnere fra Danmark, Norge og Sverige.

Prosjektets mål er å skape et bedre grunnlag for reiseliv baserer seg på vandring og sykling innenfor rammen av et enkelt friluftsliv.

Logo-typer for EU og Interreg kan lastes ned fra www.interreg-oks.eu

VEDLEGG 2: Gradering av vanskelighet / svårighet for vandring og sykling

Gradering, Vandring

	Passer for	Høydemeter
	Nybegynnere Krever ingen spesielle ferdigheter I hovedsak kortere turer I de tilfeller hvor det er tilrettelagt for rullestolbrukere, barnevogn, merkes dette med eget symbol	< 300 m
	Nybegynnere Middels godt trente turgåere Grunnleggende ferdigheter	< 400 m
	Erfarne turgåere God utholdenhet Krever godt turutstyr og gode fjellsko	< 1000 m
	Erfarne fjellfolk God utholdenhet Krever godt turutstyr og gode fjellsko Kunnskap om kart og kompass	Ingen maks

Sti type	Stigningsgrad/eksponering
Asfalt, grus, skogsvei og gode stier Stor grad av opparbeiding som gir god fremkommelighet Underlaget er fast og jevnt, og uten hindringer Ingen vad/kryssing av bekk	Moderate stigninger, men ingen bratte eller vanskelige parti
Som grønn løype, men kan ha mer krevende partier Kan være steinete, men ikke krevende ur Ingen vad/kryssing av bekk	De fleste stigningene er moderate, men kan inneholde enkelte bratte partier Enkelte partier kan oppfattes som luftige for noen
Stl, åpent terreng, sten, ur og snau fjell Kryssing av bekkefar, traversering av bratte helninger og lengre områder med både løs stein og myr Inntil to vad/kryssing av bekk	Flere typer stigninger og utfordringer Flere luftige og utsatte partier Kan inneholde tekniske utfordringer og passasjer med noe klyvning med støtte av bendene
Lengre og/eller mer tekniske løyper enn «rød» Vad/kryssing av bekk forekommer gjerne	Typiske turer vil være lengre toppturer med bratte stigninger og ujevnt underlag Kan ha partier som er meget luftige og partier/passasjer med utsatt klyvning Smale egg, sva, ur, etc.

Gradering, Tursykling

Definisjon: Sykling på vedlikeholdt vei

	Passer for	Høydemeter	Stigningsgrad
	Lett tur Kan sykles på all slags type sykkel Kan sykles med tilhenger Bør kunne sykles av barn ned til 6-8 år (sammen med voksne)	< 100 m	Maks 5 %
	Middels lett tur Kan sykles på all slags type sykkel Kan sykles med tilhenger Bør kunne sykles av barn ned til 8-10 år (sammen med voksne)	< 300 m	Maks 8 %
	Middels krevende tur Kan sykles på all slags type sykkel (flere gir anbefales) Kan sykles med tilhenger	< 600 m	Maks 12 %
	Krevende tur Kan sykles på all slags type sykkel (flere gir anbefales)	Ingen maks	Ingen maks

Løypetype
Fast underlag, grusdekke og/eller asfalt
Fast underlag, grusdekke og/eller asfalt Kjerrevei Kortere partier med trillesti kan forekomme
Fast underlag, grusdekke og/eller asfalt Kjerrevei Partier med trillesti kan forekomme Noe variasjon i underlag kan forekomme
Fast underlag, grusdekke og/eller asfalt Kjerrevei Lengre partier med trillesti kan forekomme Betydelig variasjon i underlag kan forekomme

